

משמר לאומי ישראלי?

מאיר אלרן | 3 ביולי, 2022 | גיליון 1615

לאחרונה הוכרזה השקת "המשמר הישראלי", שעיקרו, לפחות בשלב זה, חיזוק ניכר ונחוץ של מג"ב בכוחות סדירים ובמילואים לשם טיוב המענה המבצעי לניהול הפרות סדר ניכרות, על פי הלקחים שהופקו בעקבות מהומות מאי 21', בעיקר בין אזרחים ערבים ליהודים. חיזוק מג"ב הינו מהלך חיוני וחשוב מאוד, בעיקר אם יושם באופן מושכל גם במישור האיכותי, בהקשר להצטיידות הולמת בטכנולוגיות מתקדמות ולהתאמת המשאב האנושי למשימות הנוספות. זאת, בעיקר לנוכח הצורך הצפוי להפעיל לוחמים של פלוגות מג"ב, המנוסות ומיומנות בפעולה נגד הפרות סדר ופיגועים ביהודה ושומרון ובמזרח ירושלים, בנסיבות של חיכוך חריף ואליים בין קבוצות ניצות של אזרחים ישראליים. גם כך, הכותרת "משמר לאומי", כמקובל בעולם, בה נעשה שימוש בהקשר למהלך הנוכחי, אינה משקפת כראוי את המהלך הנוכחי ומסיטה את תשומת הלב מהצורך הדחוף לבנות בישראל מערך מדינתי מלא ואינטגרטיבי, שידע לנהל בתווך האזרחי הפרעות ואסונות מגוונים וצפויים.

ראש הממשלה, השר לביטחון פנים ומפכ"ל משטרת ישראל הודיעו ב-21 ביוני, 2022, על השקת "המשמר הישראלי", המכונה גם "המשמר הלאומי", שיפעל כחלק ממשמר הגבול (להלן מג"ב), כזרוע של משטרת ישראל. מקורה של ההחלטה במהומות מאי 21', שהתבטאו בהפרות סדר נרחבות ובחיכוך אליים בין ערבים ליהודים בעיקר בערים מעורבות ובצירי התנועה במרחבים הבדואים בנגב. אלה - והתהודה התקשורתית שנוצרה סביבם - תרמו רבות לתחושת היעדר ביטחון ושליטה בתווך האזרחי במדינת ישראל ועקב כך לחיפוש מענה אכיפתי משופר לתרחישים מוכרים של הפרות הסדר הציבורי. זאת, בדגש על הלקח המרכזי של אירועי מאי - הצורך בחיזוק ניכר של כוח משטרת שיספק תגובה מהירה ואפקטיבית להתפרצויות של הפרעות סדר קיצוניות במספר זירות, בדגש על התנגשויות אלימות במרחב הערבי - יהודי.

המתווה הארגוני של המשמר הישראלי ב-מג"ב אמור להתבסס במהלך שיימשך שנתיים על:

- מפקדה משימתית חזקה, שתרכז את הפעולות הנדרשות לבניין הכוח ולהפעלתו בתחומי ביטחון הפנים,
- הכפלה בחטיבה נוספת של הכוח הסדיר של החטיבה הטקטית הקיימת של מג"ב, המתאפיינת בזמינות גבוהה של פלוגות מיומנות להתמודדות עם הפרות סדר למיניהן.
- הכפלת כוח המילואים של מג"ב בחטיבה נוספת לחירום.

- הגדלת כוח המתנדבים הקיים של מג"ב ("מתמיד") המונה עתה כ-8,000 איש, על בסיס התנדבות אישית (ולא של ארגונים אזרחיים). המתנדבים פועלים בשגרה במסגרת המרחבים הטריטוריאליים של מג"ב. חלק מהמתנדבים הנוספים, יוצאי יחידות קרביות בצה"ל, יכללו ב"פלוגות חוד", שיוקמו ככוח מצויד ומיומן לתגובה מהירה. נדגיש כי הפעלת מתנדבים בעת חירום של הפרות סדר קיצוניות, בכלל זאת מול אזרחים ערבים, יכולה להיות מאתגרת ובכל מקרה מחייבת נהלים קשיחים וליווי מקצועי צמוד.

במקביל מתקיימים שני מהלכים נוספים, האמורים להעצים את יכולות האכיפה מול הפרות סדר ציבורי:

- כוונה להגדיל את מספר המתנדבים של המשטרה הכחולה, הפועלים במסגרת המשמר האזרחי בתחנות הקיימות, בין היתר לצורך חיזוק תחושת הביטחון של הציבור בשגרה. זאת, בנוסף להגדלת היקף כוח האדם במשטרה למשימות הקשורות להתמודדות עם האלימות והפשעה בחברה הערבית.
- בצה"ל מוקמות, כלקח מאירועי מאי 21', 12 פלוגות מילואים למשימות ביטחון פנים, שיופעלו במסגרת פיקוד העורף, ועוד ארבע פלוגות מילואים בפיקוד הצפון והדרו. עיקר ייעודן הוא שמירת הביטחון בצירי תנועה עיקריים, על מנת לאפשר לצה"ל הנעת כוחות בחירום ללא הפרעה.

ההחלטה בדבר החיזוק הניכר של מג"ב הינה נכונה וחשובה, גם בלי קשר להתפרעויות שאירעו בשנה שעברה. היא ראויה מאוד, בעיקר משום שמשטרת ישראל כולה אינה חזקה דיה, כמותית ואיכותית, להתמודד עם קשת האיומים והמשימות הייחודיות שהחברה והמציאות הישראלית מציבות בפניה. חיזוק מג"ב, בעיקר אם ילווה בחיזוק מקביל במשטרה הכחולה, הינו אינטרס ישראלי מהמעלה הראשונה, לא רק בהיבט של רכיבי ביטחון הפנים, אלא גם לשם שמירת המשילות, היציבות והחוסן החברתי של המדינה. לעניין חשוב זה יש להעניק דחיפות ועדיפות לאומית ראשונה במעלה, כולל על חשבון המשאבים המוקצים למערכת הביטחון המופקדת על הגנה מפני איומים חיצוניים.

קונקרטי, לעניין ההחלטה הנוכחית על חיזוק מג"ב יש משמעויות מפליגות במספר תחומים: הרתעה, מענה אפקטיבי, משילות משופרת, פעילות בשגרה ועתודה להתמודדות עם אסונות. וביתר פירוט: (1) הוא יספק הרתעה ברמה הלאומית מול אלה הזוממים הפרעות סדר אלימות, (2) הוא ישמש מענה מקצועי הולם ומידי להפרעות מסוגים שונים של הסדר הציבורי בתווך האזרחי, (3) הוא יחזק את המשילות במרחבים בהם היא מעורערת וכן את תחושת הביטחון של הציבור, (4) הוא יאפשר למשטרה להתרכז במשימות הליבה המסורתיות שלה בשגרה, המופרעות תדיר על ידי אירועים חוזרים ונשנים של הפרעות סדר ומצבי חירום, ו- (5) הוא עשוי להוות עתודה זמינה לקראת אירועים של אסונות המוניים, המחייבים מעורבות משטרתית רחבה, כחלק ממשימותיה של המשטרה.

להגדלת היקף הכוח של מג"ב חייבת להצטרף גם העצמה איכותית. דווקא החיכוך הצפוי של שוטרי מג"ב בתווך האזרחי הישראלי, כולל במרחב הערבי, מחייב רגישות מיוחדת והפעלה חכמה של הכוח, שעיקרה ריסון והתמקדות במפירי הסדר, תוך הימנעות מפגיעה בבלתי מעורבים. לצורך העניין, יש להבטיח שיפור איכותי ביכולות המודיעין ובהצטיידות באמצעים טכנולוגיים מתקדמים של מג"ב. בנוסף, יש לקדם תהליכי עומק של מיון ושיפור בהכשרת הכוח ובהדרכה ממוקדת שלו, כולל ליווי צמוד של הלוחמים בפעולתם בתווך האזרחי. כיום, עיקר פעילות מג"ב מתקיימת בשטחי יהודה ושומרון ובמזרח ירושלים, בהקשר להפרות סדר חמורות המלוות סיכון לפיגועים. מנגד, בתווך האזרחי בישראל מדובר במשימות בעלות אופי שונה לחלוטין, המחייבות גמישות הנדרשת במעבר המהיר ממשימה אחת למשימה אחרת לגמרי, זהירות ושיקול דעת, במפגש המאתגר עם אזרחי המדינה, נורמטיבים ושאנים נורמטיבים.

כל אלה עומדים עתה לפתחה של מפקדת מג"ב, הצריכה לבנות את הכוח בצורה מושכלת, כך שיהיה אפקטיבי בזירות ההפעלה השונות, במעברים המהירים מזירה לזירה ומאתגר לאתגר, המחייבים הפעלת כוח בהתאם לצרכים. רק כך יענה מג"ב על הציפיות הגבוהות המלוות את המהלך הנוכחי.

כל זה חשוב מאוד לכשעצמו, אך לא מספיק. ההתמקדות בחיזוק מג"ב לצורך התמודדות עם הפרות סדר בתווך האזרחי בישראל אינו מצדיק את הכותרת המחייבת והמטעה, המושמעת תדיר, של "משמר לאומי". למעשה, הוחמצה כאן הזדמנות חשובה לייצר במקביל גם מסגרת תפיסתית חדשה ורחבה, שהינה תנאי להקמה של מערכת מדינתית חיונית, שייעודה להתמודד בהצלחה עם כל רכיביהן של הפרעות רלוונטיות צפויות בתווך האזרחי הישראלי, מהטבע ומידי אדם. בעוד של ישראל יש מערכת משומנת וחזקה לצורך התמודדות עם איומי מלחמה מבחוץ, אין לה מערכת מסודרת מקבילה להתמודד עם האיומים המגוונים הצפויים במרחבי ביטחון הפנים. איומים מגוונים אלה גוברים ומחייבים מענה מלא. ניסיון להציג את המהלך החשוב של חיזוק מג"ב והעצמת יכולותיו כאילו הוא מענה מלא להפרעות קיצון הינו בחזקת יצירת אשליה.

לכן, המהלך הנוכחי מול מג"ב יכול וצריך לשמש שלב פתיחה למהלך אסטרטגי מלא להקמת מערך דוגמת המשמר הלאומי בארצות הברית או ז'נדרמריה במדינות אחרות. מהלך כזה יצטרך לתת מענה מדינתי הולם לכלל האיומים בתווך האזרחי בישראל. ישתתפו בו, בצורה אינטגרטיבית, כלל הגורמים העוסקים בקשת המלאה של תרחישי החירום הלאומי: בהיערכות המקדימה לפני התרחשות הפרעה, במהלכה ולאחריה, כולל בשלב המאתגר של שיקום מערכת והבראת המשק. מהלך חיוני כולל כזה אמור להתבסס על הרכיבים העיקריים הבאים:

- גיבוש תפיסה לאומית מוסכמת, רב-מערכתית ואינטגרטיבית, להתמודדות הולמת עם אסונות המוניים והפרעות מידי אדם ומהטבע, החל מאיומים גוברים של מלחמות בתווך האזרחי, דרך מהומות אזרחיות, וכלה ברעידות אדמה קשות ואסונות אחרים,

- קביעה בחקיקה של אחריות וסמכות מדינית ומקצועית להובלה ולניהול מאוזן ומיטבי של המערכת המדינתית העתידית ושל רכיביה ברמה הממשלתית, ברשויות המקומיות, בחברה האזרחית ובמשק, כולל הזיקות הנחוצות בין הגורמים האזרחיים, המשטריים והצבאיים,
 - ויודא של תיאום מיטבי, שיתופיות ושילוביות מהודקת בין הגורמים השונים בכל שלבי הניהול בעת אסונות המוניים, על בסיס של רשות לאומית מקצועית חזקה, בעלת סמכויות מוגדרות בחוק ויכולות להפעיל את ולפקח על גורמי המשנה המקצועיים,
 - חיזוק המנגנונים הקיימים, ובראשם משטרת ישראל, באורח שיאפשר להם להתמודד בהצלחה במגוון התרחישים הרלוונטיים לחירום, על פי תכנית עבודה רב שנתית סדורה, מתוקצבת ומפוקחת,
 - קביעת מסגרות להישענות על משאבי צה"ל במקרי קיצון, כמסייע ראשי למערכות הקיימות.
- במסגרת חיונית עתידית ובלתי נמנעת כזו יבואו לידי ביטוי מלא והולם התכנים של "המשמר הלאומי", שרק חלק ממשימותיו יהוו אלה שעליהם הוחלט עתה במסגרת חיזוקו של מג"ב.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט